

תשובה למבקר

אב. נ. פולק

שייכות לענין פגיעה לשמה. שהרי השתלמותם של "בלקינד ולמדנים כמוהו" בעניני הארץ הייתה שלא על "ספסל האוניברסיטה", וממילא לא היה אורך ישיבתם עליו לא מעלה ולא מוריד. אולם אם נקבל את דעת ברור כי יש משקל-יתר לדבריו של מי שהאריך שהייתו באוניברסיטה וזו כה לתארים הרבה, הרי ראוי היה לו על-פי תורתו להסס הרבה ולהתישב בדעתו תחת להסתער בהעזה מפוקפקת על מאמרי. אי אפשר בהעזה גם לכאן וגם לכאן.

(ג) ברור סבור כי סכנה היא ליהודים כשמתארים אותם לא כמדוכאים ומעונים, אלא כעם שהצליח להתאושש מחורבן וידע לשקם את ארצו. תפיסה "גלותית" זו אינה מוכן לקבל. ברור סבור כי הערבים הם גזע נחות ומתנוון, וממילא אין להעלות על הדעת שמצוי בו יסוד יהודי. זוהי גזענות, ולא רק משום כך בלבד אינה מוכן לקבלה. היום כל מדריך בצה"ל יודע להזהיר את הטירונים מפני הזלזול בערבים. ברור סבור כי הארץ לא התפתחה משום נחיתות תכונותיהם של

(א) ד"ר א. י. ברור אינו יכול להכחיש כי ר' סעדיה גאון מדבר על "הישמעאלים בירושלים" כ"עוזבי ברית קודש", ולא כגויים. אין בכוחו של ברור אף להכחיש שתלמוד ירושלמי מעמיד את שיקום הארץ והישוב שבזמנו כנגד החורבן שבימי אדריינוס. ממילא אין לטענותיו אחיזה וכל שכ"תבתי במקומו עומד.

(ב) ברור מוכן להקל בכבודם של שוכני עפר כגון מייסד ביל"ו "בלקינד ולמדנים כמוהו שיש" בו סמסטר או שנים על ספסל האוניברסיטה ב"חארקוב". אין הוא חש כי לא הקל אלא בכבוד עצמו. אין הוא חושש לפגוע בכבודם של אלה שאינם יכולים להשיב; לפגוע בהם על שהקריבו את לימודיהם האקדמיים למען העליה והנחת יסודות הישוב; לפגוע בזכרו של י. בן-צבי (שות"פ של בלקינד לרעיון הנידון, המוזכר במאמרי) בלי לפרש בשמו, כאחד מ"למדנים", בין שהכוונה כי אין מגיע לו שיוכירהו בשמו, ובין שהכוונה כי מי שהגיע לנשיאות מוטב לפגוע בזכרו בלי לפרש בשמו; ולפגוע בזכרם של אנשים ללא

לה בימיו קיבוצים ממוצא שונה (פרסים וכו'), שלא נתמזגו, ודנתי בזיהויים במקומות שונים של העולם המוסלמי. ציינתי כי רס"ג מונה בכללם גם "מזרע ישראל" (וכמובן לא "זרע ישראל" סתם, ובכללו!) הוספתי, כי אין רס"ג מזכיר במפורש את התאסלמות היהודים אלא בארץ-ישראל, אל, משום שכאן בלטה ביותר וגם הכאיבה לו ביותר. מגיב ברור בסילוף דברי, סילוף דברי רס"ג, ובדברים שבחוסר-ידיעה. סילוף דברי כי צד? כאילו כתבתי שכל אותם הקיבוצים ממוצא שונה מתגוררים בארץ-ישראל בלבד ו"בעם הערבי" בלבד. סילוף דברי רס"ג כי צד? כאילו מדבר הוא על עמים שהתגוררו בעולם המוסלמי אך מחוץ לעדתו הממלכתית, העדה האחת המנהילה זכויות האזרח המדיניות (הלא היא העדה המוסלמית שהיתה גם קוראת לעצמה "אומה"). וכן, כאילו כתב רס"ג "זרע ישראל" ולא "מזרע ישראל". כל זאת בשעה שגם ספר דניאל וגם פירושו של רס"ג מדברים על האומה הממלכתית המקיימת את המדינה ועל חולשת המדינה בגלל חוסר האחידות הלאומית באומה. וחוסר-ידיעה כיצד? לפי שאין ברור מכיר את המונח "זרע ישראל", שהוא במקורותינו המונח הקבוע ליהודים מבחינת המוצא, שאפשר אין הם יהודים בדתם, ולא הגיעה לאזניו של ברור תורתו של ר' יצחק אברבנאל כי "זרע ישראל" יעמוד לעד, ולו גם יצא מכלל דת" (הכוונה לאנוסים).

בנסיבות אלה קשה אף לטעון כנגד ברור בשעה שסבור הוא כי די לו לומר "מקראות גדולות" כדי לציין את המהדורה, וכן כשאנו יודעים את הכלל הגדול במחקר: כשהנוסח שמהדורה אחת מעורר בעיות, ואלו באחרת הוא קל ופשוט, חשש שפקד אותו "ניתוח פלאסטי" מידי מהדירים ש"לא ידעו במה הכתוב מדבר. תמיד קל לאחז כי "יעשה הבורא כלה ונחרצה באויבי ישראל"; ואלו כשמדובר ב"רשעי ישראל" נשמע הדבר חמור מדי ותמוה למהדירים שאינם בטוחים מה טיבם של אותם רשעים (שמא אינם מקפידים כראוי על הפרדת כלי בשר מכלי חלב?). לשעבר לא נדרשו ממהדירי רס"ג לימודי ההיסטוריה.

הערבים שלה ("עצלים היו", וכו'). כמה וכמה סיבות לאי-התפתחותה, ובכללן היותה איזור פרו-בינציאלי בעיבורו של העולם הערבי, והמוכשרים שבה היו נמשכים למרכזים החשובים יותר. אין טעם להעלות שמות בפני מי שההיסטוריה הערבית אינה תחמומו. מרוב טענות ש"סברות אלו אינן עניין לויכוח מדעי גרידא", "וראוי שהרבים את ריבונן" יקבלו לא את הדעות של "למדנים" אלא רק את מה שהוא עובדה בעיני ברור, — נשתכח מברור השוני בין מעמדה של הארץ בעולם היהודי והערבי... אין זה מקרה, אלא פרי תקלת הבלבול שאירעה למי שבא בשנת 1968 לנקום בדעה שאחד הדוגלים בה פגע בו, לדברי ברור, בשנת 1922: אחד אשר מנקיבת שמו נרתע ברור גם עכשיו, אך תמורת זאת מוכן הוא לעשות שפטים בדעה המדעית כשלעצמה ובכל אלה הדוגלים בה שלא פגעו בו. חבל לראות אדם בעלבונן.

(ד) ברור מבקש "לתקן" את הערותי לדברי רס"ג, ואינו מצליח לחבר משפט שאינו סילוף: סילוף של דברי שלי, סילוף של דברי רס"ג, סיילוף של מושכלות לגבי מקורותינו בכלל. אם כתבתי כי דברי רס"ג על "הישמעאלים בירושלים" בתור "עוזבי ברית קודש" חלים על הארץ בכלל ולא על ירושלים העיר (שבה לא מצאו הכובשים הערבים ישוב יהודי), הרי ברור טוען כי כתבתי על "התאסלמות יהודים רבים בירושלים ובארץ כולה", ו"שהיו מומרים לאסלאם יהודים בירושלים". וכי אין הוא יודע כי תלמוד ירושלמי נתחבר שלא בירושלים העיר? אם כתב רס"ג הן על יציאת יהודים לגלות והן ש"הישמעאלים בירושלים" הם "עוזבי ברית קודש", — רואה ברור את העדות הראשונה כמבטלת את השניה! וכי מה צריך היה רס"ג לכתוב: שיהיה דים לא יצאו כלל לגולה? והרי אין ברור מציע אפילו פירוש אלטרנאטיבי כלשהו לדברי רס"ג על "הישמעאלים בירושלים", כי באמת אין אפשרות לפירוש כזה: הדברים על היותם "עוזבי ברית קודש" ברורים.

כתבתי כי רס"ג אומר שהעדה המוסלמית הכי-

לפי דעתי "היקף השמר מצומצם יותר מאשר לפי בלקינד", כי "המומרים היו בעיקר עירוניים, ודוקא בירושלים", ולא "אכרים יהודים". וכל זאת פרשנותו על שתי טעויותיו: על שלא קרא (או שכה אחר קריאתו) את הערתי כי "ירושלים" הנזכרת אצל רס"ג אינה העיר אלא ארץ-ישראל; ועל שנעלם ממנו מעיקרא שלא מצאו המוסלמים ישוב יהודי בירושלים.

הסקירות מתולדות הארץ, המנוסחות בצורה פסקנית ההולמת שיעור בבית-ספר ערוכות אף הן כתמציות לא-מדוייקות של חומר מיושן ש-הוכנו כלאחר-יד. "כבשו המושלמים בשנת 636 את הארץ" — הכיבוש התחיל קודם והסתיים אחר-כך. החדירה הערבית לארץ לפני כיבוש זה היא תהליך הרבה יותר מורכב ורב בעיות.

אין בכל דברי ההתנשאות של המקניט זולתו ומבקש שכר כמקופח כדי לשנות כי מה שהיה השערה גרידא בימי בלקינד ובן-צבי נהפך לעובד-דה שיש לה אישור דוקומנטרי, העלולה לשינויים המתחייבים ממצאות חומר של ממש.

(ה) כך היא הרמה גם בהערות אחרות לדברי-כשמציינ אני כי בעת טבח הירקליוס נמלטו יהו-דים "להרים ולמדבריות", מקשה ברור: "כמה זמן יכלו לשבת שם בהיות הארץ בידי הנוצרים?" אילו היה המדובר בקארפאטים — אפשר שלא הר-בה, אבל בתנאי הנוף של ארץ-ישראל לא היו הפליטים צריכים להתרחק הרבה מישוביהם; ו-בפרט שהרדיפה אהריהם אולי לא היתה מאומצת כל-כך. הצבא הביזנטי היה צבא שכירים; הם לא היו באים על שכרם כסדר ובשלמות, כי קופת השלטון התרוששה בימי המלחמה הממושכת ה-קודמת נגד פרס (היא לא שבה לאיתנה גם אחר-כך, בבוא ההתקפה הערבית, והיה זה אחד הגור-מים העיקריים להצלחתה); אין לחשוד בקצין ביזנטי ממוצע באותו הזמן והמצב שהיה ממלא את חובתו נגד היהודים גם בראותו לנגד עיניו צורת-מטבע מפורשת.

וחבל גם על רישול וסילוף מתמידים בהבאת הדברים. ולא אתעכב אלא על עוד מקרה אחד שיוחסו לי דברים שלא כתבתי. ברור טוען כאילו